

FAKE OR REAL?

duel tussen donker en licht

Poppe Ytsma

Fake or Real? duel tussen donker en licht

WOORD VOORAF

Het heeft allemaal wat langer geduurd dan vooraf gedacht. Dat heeft allereerst te maken met de fysieke problemen die mij direct na de opening van de nieuwe locatie van KAF op 10 januari 2020 veel ongemak en vermoeidheid hebben bezorgd.

Ook de wisseling van afstudeercoaches, eerst beeldhouwster Ruth Vulto Gaube en daarna beeldend kunstenaar Machiel Braaksma, beide door mij zeer gewaardeerd, heeft niet bijgedragen tot een vlot afstuderen.

Tenslotte heeft de Corona crisis vanaf begin maart 2020 een flinke rem gezet op het verloop en de wijze van afstuderen. Met groeiende verbazing en verbijstering zie ik het afpakken van onze grondwettelijke vrijheden. En nog diepere indruk maakt op mij de stille aanvaarding van dit ingrijpen en heeft in hoge mate de inhoud van deze scriptie beïnvloed.

1 INLEIDING

2 AANLOOP NAAR MIJN ONDERZOEKSVRAAG

3 EXPERIMENTEREN MET LICHT EN DONKER

4 ONDERZOEKSVRAAG

5 INTERMEZZO

6 DONKER VERSUS LICHT, kunstenaars en wetenschappers, toen en nu

7 OP HET SCHARNIERPUNT IN DE GESCHIEDENIS?

8 SAMENVATTING/ CONCLUSIE

9 BRONNEN

FAKE OR REAL? duel tussen donker en licht

1. INLEIDING

Donker..duisternis... daar begon het duel mee op deze planeet. Een dode, donkere planeet, met slechts één teken van hoop: De Geest van God die over de wateren zweefde. En toen zei JHWH, de Grootste Kunstenaar Aller Tijden 'Er zij licht'...en er was licht! En Hij zag dat het licht goed was en Hij maakte scheiding tussen licht en duisternis.

foto 1

Deze Creator had geen kunstacademie nodig om mét het licht ook het leven, in een ongeloofelijke diversiteit van vormen, maten en kleuren, op deze planeet Aarde tot stand te brengen. Licht is één van de voorwaarden tot groei en bloei van alle planten, bomen en struiken.

Tussen die duisternis en dat licht is het al die duizenden jaren spannend gebleven. Toch schijnen ze ook niet zonder elkaar te kunnen. In overdrachtelijke zin staat, voor mij, *duisternis* voor verborgenheid, voor geheim, voor onechtheid, voor dood, voor 'fake'. En zo staat, opnieuw voor mij, *licht* voor openheid, transparantie, eerlijkheid, voor echtheid, voor leven, voor 'real'.

Daar gaat het over in deze scriptie en in het beeldende werk. Dat duel tussen duisternis en licht, waar ook kunstenaars mee hebben geworsteld en gespeeld, in de literatuur, in de muziek en zeker in de beeldende kunst.

Een spannend duel, op leven en dood. Zeker als ik in die strijd ook politieke ideologieën, religies en culturen ga beschouwen. Niet eerder in mijn leven heb ik zo nadrukkelijk de noodzaak gezien en gevoeld van het onderscheiden van leugen of waarheid, van echt of onecht, van 'fake or real'. De actuele situatie in de wereld van nu, voorjaar 2020, onderstreept de urgentie van mijn thema.

2. AANLOOP NAAR MIJN ONDERZOEKSVRAAG

2.1 In alle breedte

Al snel na dat mooie begin van licht en leven kwam ook de duisternis nadrukkelijk in beeld. Satan begon zijn werk. De eerste moord, de gewelddadige dood van Abel, de tweede zoon van Adam en Eva, werd gevolgd door honderden, duizenden, zelfs miljoenen doden door geweld. En nu dreigen er weer wereldwijde aanslagen op ons welzijn door het coronavirus. Wat is dit? Een natuurlijke ramp of een in een laboratorium ontwikkeld biologisch wapen? En is de 'lock down' van de overheden bedoeld om dit virus te stoppen of wordt een ander doel nagestreefd? Fake or real?

Oplettend en kritisch volg ik het nieuws uit diverse bronnen. Het lijkt er op dat we nu een wereldwijde omslag meemaken waarin onze vrije westerse samenleving voorgoed verleden tijd is. Het 'Nieuwe Normaal' begint erg te lijken op het '1984' van George Orwell, nu grondwettelijke vrijheden ons geruisloos worden afgepakt en de angst door de media dag in dag uit wordt opgevoerd.

De generatie van mijn ouders sprak destijds over gebeurtenissen 'vóór of na De Oorlog'. Gaan wij vanaf nu onze kinderen en kleinkinderen vertellen over de tijd van 'vóór en na de corona-crisis'?

Ja, ik vertel: Het was najaar 2019 toen wij, vier studenten, bij de afstudeercoach thuis in haar kleine, gezellige eetkeuken, dicht naast elkaar, onze plannen zaten te bespreken. Met z'n vijven dus rond de eettafel. In dezelfde tijd nam ik zomaar twee studenten mee vanuit Welsryp naar Oldeberkoop. En nee, we waren geen familie en de auto was maar klein. Dat kon allemaal ongestraft. Kleinkinderen: 'Pake, meen je dat nou?'

In al die onduidelijke, duistere en schimmige zaken van nu is het van het grootste belang dat er licht komt. Want waarheid heeft licht nodig. En dit spannende duel tussen waarheid en waanzin is terug te voeren op de spanning tussen licht en donker. Immers, licht bevrijdt, is transparant, spiegelt en is warm;

is leven en waarheid. Maar duisternis is het tegenovergestelde; het staat voor stilstand, geheimhouding, opsluiting en erger... En daar wringt het, dan wordt het spannend, ook in het hier en nu.

En licht en duisternis worden pas zichtbaar door elkaars aan- of afwezigheid. Filosofisch gezegd: Alles bestaat bij de gratie van elkaars tegenstelling. En misschien hebben ze elkaar wel nodig om tot maximale uitdrukking te komen. Dat onderzoek ik in hoofdstuk 3.

Hoe gingen filosofen, componisten, architecten en beeldend kunstenaars daar mee om? Hoe gebruikten zij 'licht' om waarheid, hún waarheid, in beeld te brengen? En hoe ga ik als aankomend kunstenaar en als christen daar mee om? Daar gaat het in deze scriptie over en dat probeer ik uit te drukken in mijn beeldend werk aan het eind van dit laatste studiejaar.

2.2 Licht

Bij de selectieprocedure wel of niet toegelaten te worden voor de opleiding aan de toen startende Kunstacademie Friesland (KAF) in 2015 toonde ik een paar van mijn schilderijen, waarvan er één het beeld toonde van een landschap met een opvallend donkere wolk die het prachtige oranjegele licht van de ondergaande zon leek te gaan overschaduwen (foto 2).

foto 2

De betekenis, die ik aan die donkere wolk gaf, was 'de machten die naar mijn inschatting onze vrije, westerse samenleving en cultuur steeds nadrukkelijker lijken te bedreigen'.

Terugkijkend op vier jaar KAF kom ik tot de conclusie dat dit thema in steeds duidelijker vorm terugkwam in mijn werk. Steeds weer heb ik me geconcentreerd op de dreiging van die donkere wolk.

Langs die weg kwam het nieuwe doel in beeld: Ik wil dat mooie licht van dat schilderij onderzoeken en uitbeelden. Met het Paasfeest van 2019 nog in gedachten, tuimelen de beelden over elkaar heen: Van de dood in het donkere graf naar het leven in de lichte buitenlucht. Dan zie ik in mijn gedachten ook de holle ruimten in de geploegde aarde als kleine grafjes waarin het bolletje of het zaad tot leven komt en op weg gaat naar buiten, naar het licht, waar het tot zijn doel komt, waar het gaat bloeien en vrucht dragen. Leonard Cohen (zie 6.2) zingt in zijn indrukwekkend Anthem het refrein: 'there is a crack in everything, that's how the light gets in'. De donkerte, de duisternis, de tegenslag heeft een functie in het tot leven komen in het licht! Die groeven, die barsten nodigen uit tot groei, bloei en vrucht dragen.

Ruim zeventig jaar geleden leerde ik op de School met den Bijbel in Zwagerveen het liedje, waarin het refrein luidt: 'Dat wij zijn als kaarsjes brandend in de nacht, jij in jouw klein hoekje en ik in 't mijn'. Dat is mijn doel, licht te brengen in mijn klein plekje, in mijn klein netwerk een lichtend lichtje te zijn in het donker.

2.3 Onderweg

Vanaf de donkere wolk op foto 2 tot het vierdejaars project 201984 was een boeiende weg. Het uitbeelden van die weg en die reis met alle tussenstapjes -verhalen, persoonlijk ontwikkelingsplan (pop's), schetsen, schilderijen, 3D-objecten en foto's- is veelomvattend en hier en daar niet direct verstaanbaar. Hoe was die weg en hoe was die reis, hoe verliep dat proces, wat is er onderweg gebeurd, wat heb ik wel en wat heb ik niet laten zien en horen? Wat is er in die bijna vijf jaar in onze samenleving gebeurd en welke invloed had dat op mij en op mijn creatieve werk?

Duidelijk is dat de uitingen van mijn werk onderweg steeds duidelijker en dringender werden, de zee wordt steeds woester, zoals ik in KAF 3A bij Machiel Braaksma op een collage uitbeeldde.

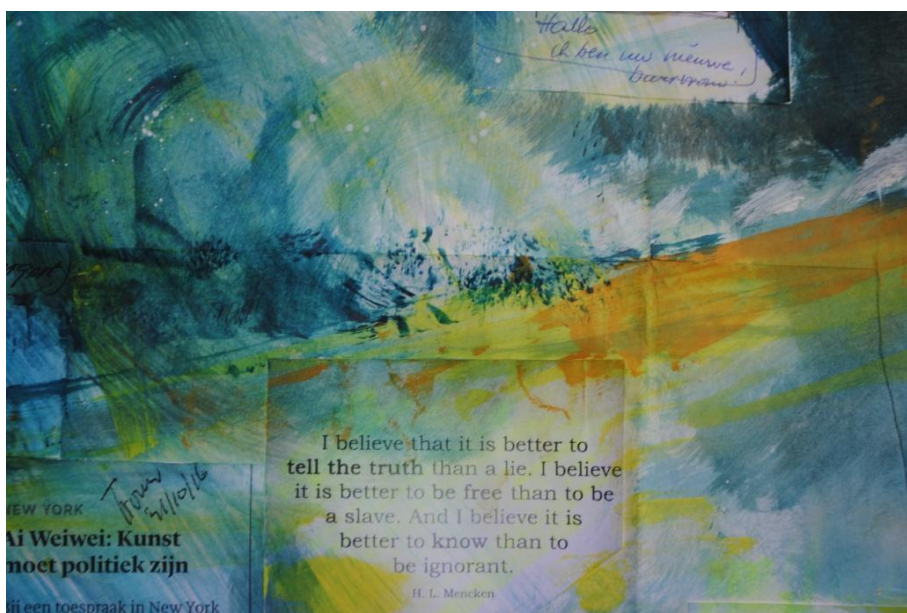

foto 3

Al eerder had ik dat uitgebeeld in een autobiografische collage, (VO3 onder leiding van Jan Kalma) waarin de kanarie-in-de-kolenmijn waarschuwt voor het steeds ongezondere 'klimaat' in onze samenleving.

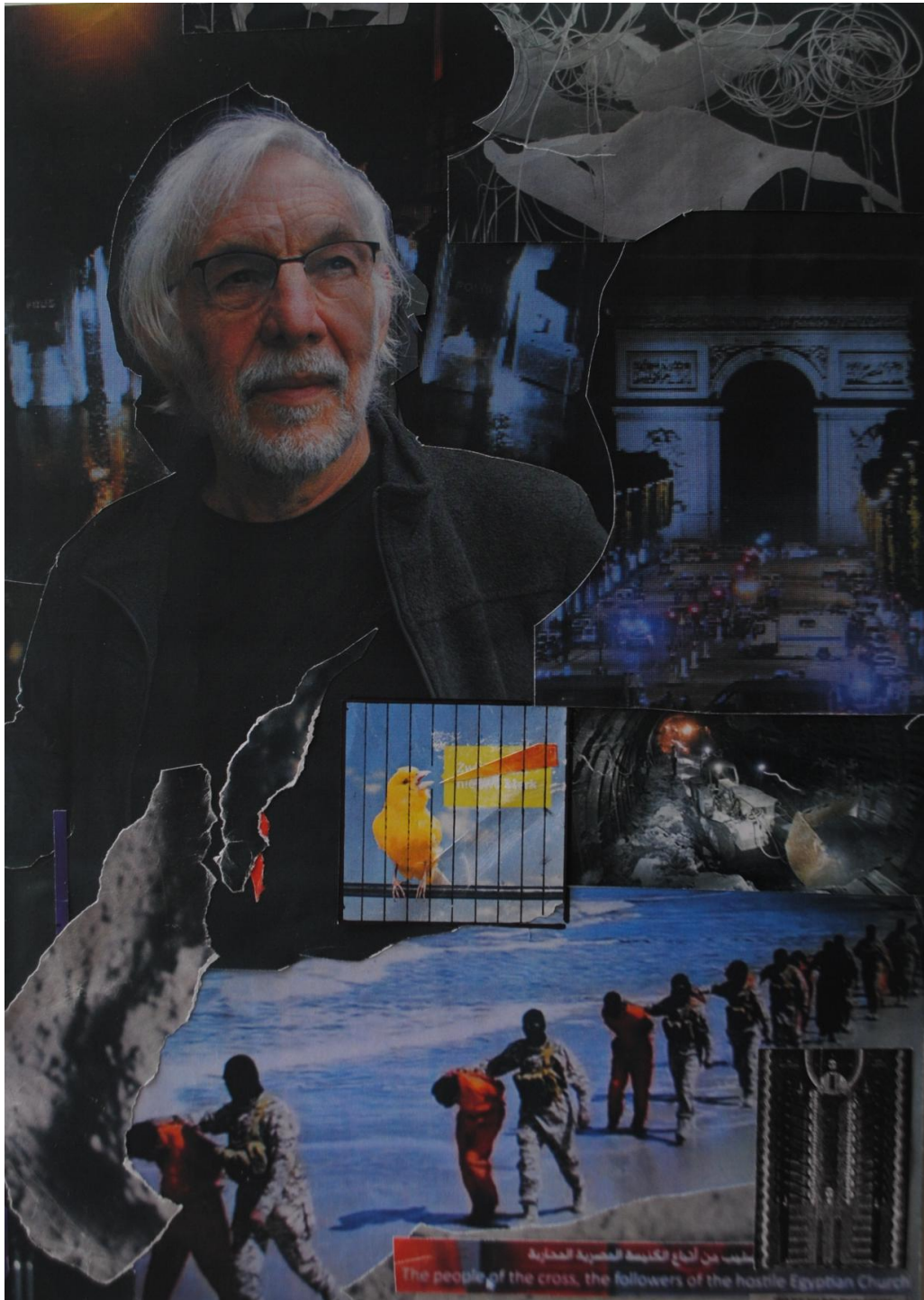

foto 4

Steeds weer ontdek ik dat er in mij de eeuwige dissident, de protest(ante)-man schuilt die niet wil en kan zwijgen over 'die donkere wolk'. Ik voel de stijgende verbazing en verontwaardiging: Waarom wordt er niet ingegrepen en de koers gewijzigd? Zien en horen we al die signalen dan niet? Hebben we dan niets uit de geschiedenis geleerd?

Nu, mei 2020, is die wolk de metafoor voor de barre tijden die komen: Pandemieën, faillissementen, massa-ontslagen, armoede en als gevolg daarvan grote sociale- en psychische nood. Als het te laat is, zullen historici zich naderhand afvragen: 'Zag men die ramp echt niet aankomen?' Bij een ramp, een crash wordt, indien mogelijk, de oorzaak onderzocht door 'de film' terug te draaien; hoe kon dit gebeuren, hadden we dit niet kunnen voorkomen? En in veel gevallen is daar dan de zwarte doos, de Back Box, de recorder, die veel antwoorden kan verschaffen op deze vragen. Met mijn project wil ik inspireren tot het openen van deze zwarte doos, **voordat** de crash komt. Ik zoek naar openingen, cracks in de gesloten buitenkant van de zwarte doos. Ik wil licht laten binnendringen door die barst, 'that's how the light gets in', en in alle richtingen laten schijnen en laten reflecteren.

In de media komt de zwarte doos uitsluitend in het nieuws **nadat** de ramp heeft plaats gevonden. Door het decoderen van de opgeslagen gegevens kan worden nagegaan, wat er mis ging. Welke waarschuwingen zijn genegeerd en welke informatie is onjuist geïnterpreteerd? Zo wil ik nu in dit project aandringen de zwarte doos te openen om te zien en te horen wat er nu, gedurende mijn reis van bijna vijf jaar -naar mijn observatie- scheef gaat. Welke processen zijn er gaande in de westerse samenlevingen die *bijna* onvermijdelijk tot een enorme crash gaan leiden? En in dat 'bijna' zie ik een mogelijk thema, een Wake Up Call met het openen van Black Box PY090519410109201531032020.... Met opnieuw de dringende vraag: Wat is dit, Fake or Real?

Dit schreef ik in oktober 2019...denkend dat ik op 31032020 deze studie, die ik (09.05.1941) op 01.09.2015 was begonnen, zou kunnen afronden. En nu, mei 2020, zijn we wereldwijd gecrashed! Het Corona Virus Disease 2019, codenaam Covid-19 heeft plotseling de hele wereld lam gelegd. Of zijn het de politieke, totalitaire machten die hun agenda uitvoeren? Plotseling is er een 'Nieuw Normaal' opgelegd, de 1,5 meter samenleving is nu de norm waarin niet meer gekust, geknuffeld, handen geschud of zelfs maar aangeraakt mag worden. Onder politiebewaking worden we gedwongen om onze geliefden in eenzaamheid te laten sterven. De wreedheid van Big Brother kent geen grenzen van liefde, fatsoen en medemenselijkheid. In het Friesch Dagblad lees ik vandaag een artikel van ds. Bart Visser dat mij uit het hart gegrepen is, (citaten door mij P.Y. samengevoegd):

'Als nabijheid stafbaar wordt, wordt de samenleving onmenselijk. Uitingen van naastenliefde, een eerste levensbehoefte, worden in de kiem gesmoord. Het wettelijk vastleggen van 1,5 meter-regels heeft desastreuze gevolgen voor ons algemeen welbevinden' [¹].

3 EXPERIMENTEREN MET LICHT EN DONKER

3.1 Tussen wit en zwart

Om meer grip te krijgen op de beïnvloeding van wit op zwart visa versa heb ik op papier gespeeld met witte en zwarte verf. Met de Reeks van Fibonacci als onderlegger vorm ik een beweging van een groot wit vlak naar een klein zwart vlekje (foto 5), op de volgende schildering een kubistische vertaling hiervan (foto 6) en tenslotte een schildering als een vrije expressie van zwart en wit (foto 7). Deze 'devine sequence' van Fibonacci toont een spannende beweging van klein naar groot, visa versa.

Eén ding is duidelijk, zwart en wit hebben elkaar nodig om tot uitdrukking te komen. In beide oefeningen is te zien hoe zwart respectievelijk wit tot hun maximale expressie komen door stap voor stap zwarter, respectievelijk witter te worden.

Foto 5

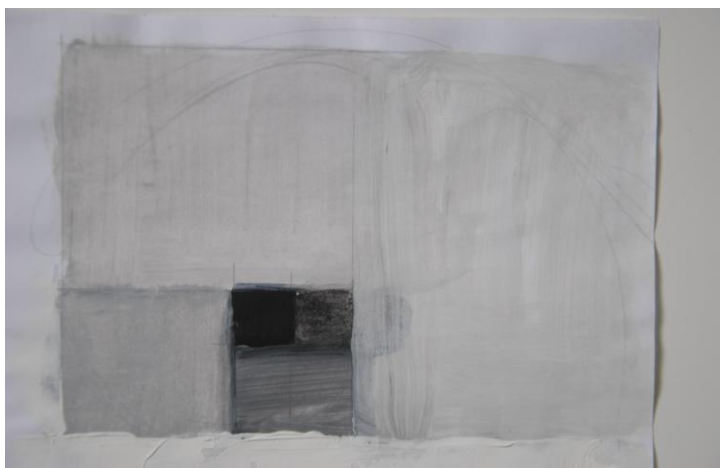

foto 6

foto 7

Verder filosoferend kom ik tot dit beeld: Een groot zwart doek links naast een groot wit doek rechts als ultieme keuze. De weg naar het zwarte vlak loopt langs panelen die in kleur van middengrijs naar steeds donkerder grijs, via antraciet naar het matzwarte doek.

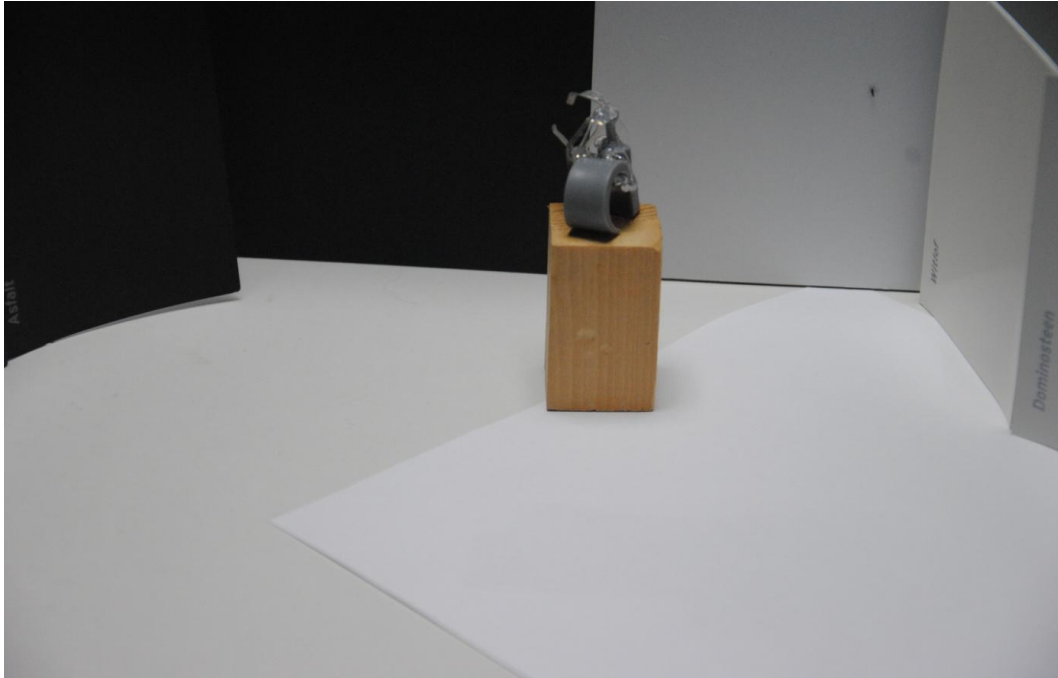

foto 8

En de weg naar het witte doek loopt vanaf het middengrijs via panelen die in kleur oplopen van dit grijs naar het stralende witte doek. Beide uitersten, zwart en wit, worden versterkt door het simultane effect van het oplopen naar de climax. Een 3D object kan de beschouwer helpen iets van dit proces te begrijpen.

foto 9

3.2 Licht in veelvoud en reflectie

De weg, de corridor van foto 8 is strak en zakelijk maar geeft onvoldoende het thema 'Fake or Real?' weer. Daarin ligt immers een open vraag vol verwarring, maar ook een zoektocht vol verrassingen en verwondering. Om dat licht door die crack (van Leonard Cohen), die barst, maximaal te benutten moet het gespiegeld en weerkaatst worden.

Die 'crack' beeldt ik uit door de spiegels te breken. De breuklijnen zijn onverwacht en verrassend. Zo ontstaat een verwarrend en intrigerend object. Met het oog daarop ben ik gaan experimenteren met spiegelen glas in, op en aan een ruimtelijke vorm.

Wellicht ben ik geïnspireerd door het prachtige, spiegelen object, opgehangen in de entreehal van het nieuwe Bauhaus Museum in Weimar.

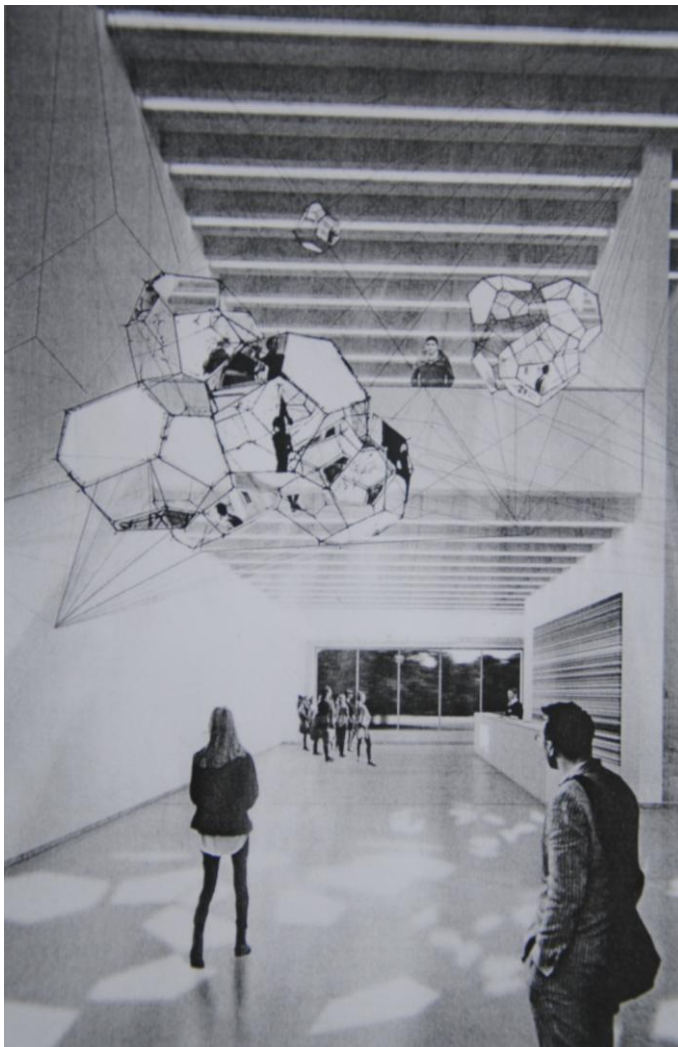

foto 10 Bauhaus Museum Weimar

In deze glazen wolk, a cloud (!), zie ik het gebouw weerspiegeld, maar ik zie ook mensen die ik elders in het gebouw tegelijkertijd ontwaar. Ook de lichte luchtigheid tegenover de massaliteit van het gebouw beeldt een prachtige tegenstelling uit, evenals de fragmentarische weergave van de realiteit.

3.3. Verzinkt bouwstaal, spiegels

Drie stukken verzinkt bouwstaal met een rastermaat van 100 x 100 mm, toevallige restanten van eerder werk, vormen het begin van een spel met staal en gebroken spiegels. Het licht wordt in allerlei richtingen weerkaatst, soms nadat het eerst intern heeft 'gepingpong'd met spiegeling in de 'stalen spinnenpoot'. Spannend en boeiend, dit doorgeven van licht en beeld. Dat laatste viel me op toen ik het object ging fotograferen en ik mijzelf met camera in stukjes spiegel terug zag. Zou ik dat mogen vertalen als: Geef licht, waarheid en liefde door en je krijgt het op onverwachte momenten en manieren terug?

foto 11

Bovenstaand object straalt, twinkelt, spiegelt en verrast vanuit elke andere hoek waaronder het beschouwd wordt. De spiegelen de stukjes glas spelen een prachtig spel met elkaar en met de omgeving.

3.4 Donkerte

Hoe anders is het als ik mijn ruimtelijk 'skelet' hier en daar voorzie van matzwarte stukjes karton. Net als bij het vorige experiment zijn die vlakjes zichtbaar onder steeds verschillende hoeken. Maar zie daar... er is geen reflectie, geen spiegeling, geen spel. Het is statisch en stil, maar toch blijkt het een belangrijke functie te hebben: Zonder deze achtergrond zou het licht en het leven niet tot uitdrukking kunnen komen. Een proefobject op honing- graat-met-spiegeltjes in grijs- antraciet-zwarte omgeving zorgde voor de inspiratie om in die richting verder te gaan.

foto 12

4. ONDERZOEKSVRAAG

4.1 Fake or Real?

Het begint er steeds meer op te lijken dat de grote info-tech bedrijven zoals Google, Facebook en Twitter met steun van veel mediabedrijven (krant, radio, TV) door geselecteerde en gemanipuleerde informatie ons als westerse samenleving in één richting, naar één opvatting sturen. Andere meningen en opvattingen worden de burger onthouden, gedeformeerd of van een negatief label voorzien. Steeds urgenter komt de vraag naar voren: Wat is dit, echt of onecht, waarheid of leugen? En zo kwam ik bij mijn onderzoeksvraag: **Fake or Real?**

Foto 13

4.2. Ondertitel, stap voor stap.

Er zijn filosofen die betogen dat waarheid niet bestaat. Alles is immers relatief; jouw waarheid is anders dan mijn waarheid. Zoals George Orwell al beschreef in zijn boek '1984' doen anonieme machthebbers in samenwerking met een groep super-rijken hun uiterste best om de waarheid te verzwijgen, te verdraaien, te verstoppen. Met als resultaat dat 'de gewone man, de lager opgeleiden' volledig kan worden veranderd in een gewillige slaaf. In het boek '1984' wist hoofdpersoon Winston Smith als beginnend ambtenaar op het Ministerie van Waarheid dat $2+2=4$ is maar jaren later, na arrestatie, marteling en eindeloze hersenspoeling raakt hij ten volle overtuigd wat de echte waarheid is: $2+2=5$.

Aan het eind van het vierde studiejaar KAF, maart 2019, heb ik geprobeerd deze angstwekkende ontwikkeling in beeld te brengen met het project '201984'. Daarmee wilde ik uitdrukken dat onze 'normale' vrijheden in de westerse samenlevingen, ons nu (toen) in 2019, gaandeweg worden ontnomen en George Orwell's 1984 realiteit lijkt te gaan worden....

Foto 14

4.3 Ondertitel ingeperkt

Gelet op de ingrijpende ontwikkelingen van nu, 2020, blijft mijn onderzoeksvraag 'Fake or Real? 'wel staan; immers dat thema is actueler dan ooit. Maar met de aanvankelijk gekozen ondertitel 'zoektocht naar waarheid' (1) blij ik een deur te openen naar een oneindige wereld waarin wetenschappers, filosofen, denkers en schrijvers al eeuwenlang onderweg zijn met deze vraag. Daar ik noch filosoof noch schrijver ben en mij in de eerste plaats beeldend wil uiten heb ik, met instemming van de afstudeercoach, de ondertitel gewijzigd in 'licht en waarheid in de kunst'(2). Met dit thema in gedachten ging ik op zoek naar mensen die in hun levenswerk datgene van hun gevoelige ziel hebben geuit – in woord, muziek of beeld- dat waardevol en goed bleek te zijn voor mens en samenleving, in het toen en in het nu. Namen die dan direct bij mij in gedachten komen zijn Bach, Rembrandt, ... en sinds mijn bezoek aan het nieuwe Museum Bauhaus in Weimar, ook Kandinsky en zijn tijdgenoten. Cruciaal voor dit onderzoek is vooral: Wat was de actuele waarheidsvraag in hun tijd? En welke waarheid? De maatschappelijke, de wetenschappelijke of de religieuze waarheid? Uiteindelijk heb ik besloten als ondertitel te kiezen: '**duel tussen donker en licht**'(3). Zowel in letterlijke alsook in overdrachtelijke zin zie ik dat overal terug, ook bij kunstenaars en wetenschappers.

5 INTERMEZZO

Het proces, beschreven in 3.2 en volgende, kreeg door het tijdelijk uitvallen van de afstudeercoach, maar ook door mijn eigen hernia-achtige, medische problematiek én de uitbraak van de zogenaamde corona-pandemie een pauze, een stilstand. Met als gevolg ook een herbezinning op het beeldend werk toen de draad met de nieuwe afstudeercoach in mijn langzaam tempo weer opgenomen werd.

Inhakend op waar ik gebleven was, werd het ruimtelijk object van bouwstaal, spiegels en kleurvlakken een model op kleine schaal -een wolk- zoals die al een aantal keren in deze scriptie is benoemd. Van wit via grijs naar zwart, maar ook naar luchtig wit en doorschijnend.

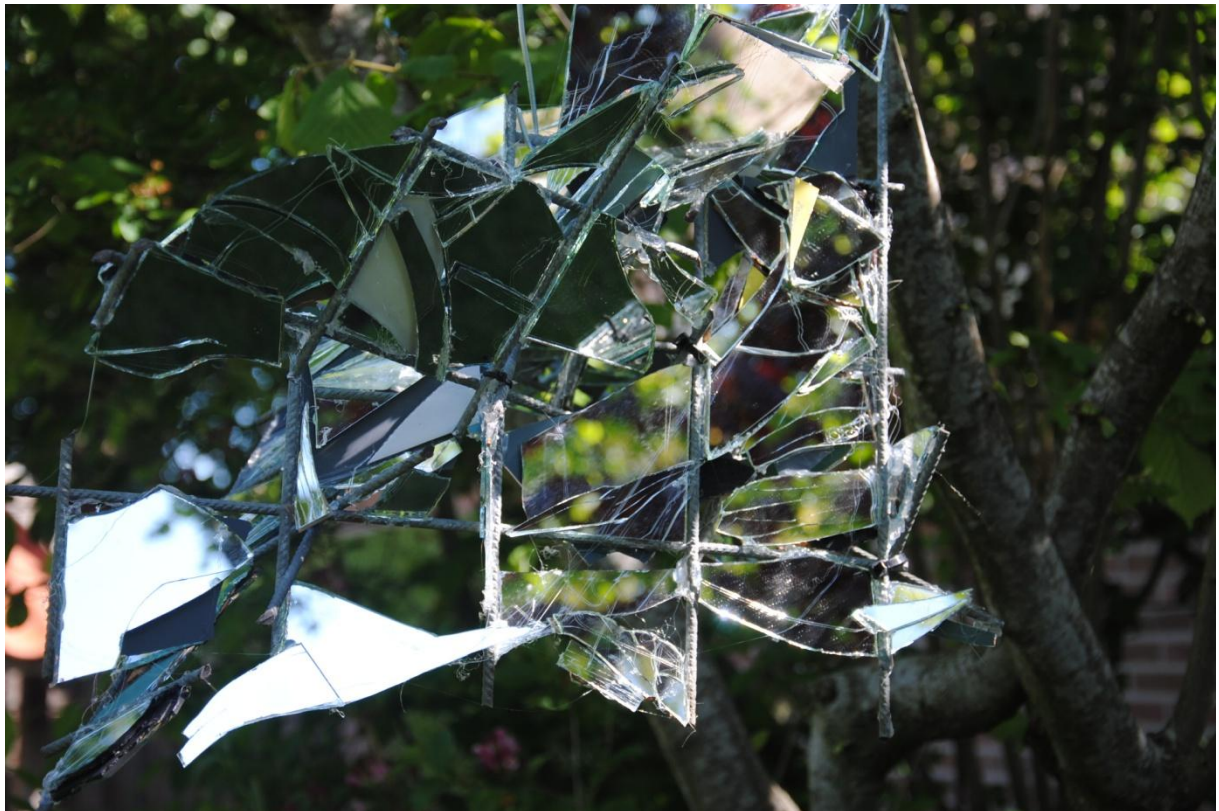

Foto 15

Hoewel staal en hard glas nou niet direct de materialen zijn waarmee je een wolk zou uitbeelden, zijn het hier materialen die de veelheid van betekenissen goed kunnen weergeven en uitnodigen tot 'het eens van de andere kant te bekijken'. Tussen zwart en wit zijn immers veel gradaties grijs, de werkelijkheid dwingt soms met ijzeren greep tot verwarring, herbezinning of omkering. En de statements die ik hier en daar maak hebben best scherpe kanten en mixen strengheid met speelsheid.

Het bouwstalen raster is voor mij, met mijn achtergrond als architect, een herkenbaar begin. Het voelen en denken in kubistische vormen is voor mij bekend terrein en geeft mij daarom veel mogelijkheden tot beeldende expressie.

Het eerder ontwikkelde, spiegelende experimentele model is als basis gekozen voor de verdere uitwerking op ware grootte met een maximale lengte van circa 180 cm.

6 DONKER VERSUS LICHT, kunstenaars en wetenschappers, toen en nu.

6.1 Algemeen.

Tallose kunstenaars hebben vanuit hun discipline gespeeld met dit thema, letterlijk of in overdrachtelijke zin. Johann Sebastiaan Bach deed dat bijvoorbeeld in de Matteüs Passion, waar het lijden en sterven van Jezus wordt vertolkt. De zware baspartijen worden afgewisseld met lichte sopraan-aria's en versterken daarmee over en weer de intensiteit van emotie en tekst.

Ook bij Georg Friedrich Händel horen we dat in het duet L'allegro : 'So wie der Tag die Nacht verjagt, und Schatten schmelzen lässt, verjagt die Wahrheit Fantasie und Wahn'.

En nu genieten we van dit zelfde dualistische spel in het werk van Arvo Pärt. En zijn werk 'Spiegel im Spiegel', met name de uitvoering in cello en piano, past ook nog eens prachtig in dit afstudeerwerk.

6.2 Leonard Cohen

In zijn 'Anthem' zingt Cohen 'there is a crack, a crack in everything, that's how the light gets in'. Al eerder, in hoofdstuk 2 en 3 zijn deze woorden geciteerd. Die crack, die barst kan zo essentieel zijn in het leven van elk mens, maar zeker in dat van de kunstenaar. Die barst, die scheur in het gangbare, het 'normale' kan zo verhelderend zijn ook al is het op het moment zelf vaak een pijnlijke en ontnuchterende ervaring. Voor mij was een abrupt ontslag uit een baan, waar ik met liefde en toewijding bezig was, zo'n moment. Pas na tien jaar kwam de werkgever uit eigener beweging excuses aanbieden. Ondertussen was ik dankbaar voor de nieuwe weg die voor mij open ging.

6.3 Kazimir Malevitch

A crack... een breuk met het verleden. Dat was wat een aantal kunstenaars begin vorige eeuw in Rusland en ver daarbuiten veroorzaakten. Geen academische scholing, geen aandacht voor natuur en schepping, geen godsdienst...weg er mee! Een turbulente tijd met veel nieuwe kunststromingen waar Kazimir Malevitch het suprematisme introduceerde. Hij verbeeldde dat in zijn meest extreme en beroemdste schilderij het 'Zwart Vierkant', in 1915 geëxposeerd op een tentoonstelling in Sint Petersburg. Ook hier is een duel gaande tussen donker en licht.

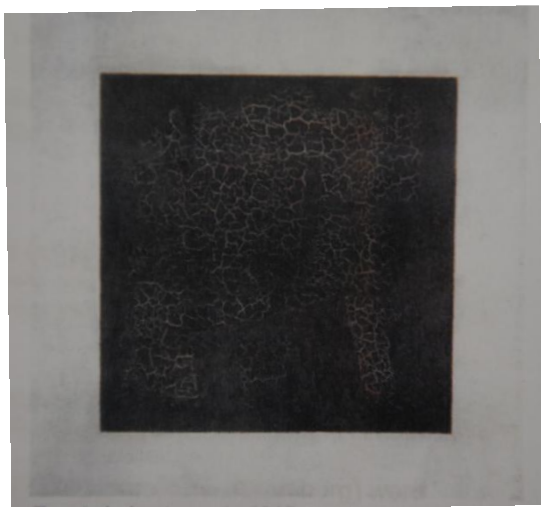

Foto 16

Tekenend is dat Malevitch dit werk ophing in een zaal, en op een manier, zoals vóór die tijd een icoon in de Russische huiskamers werd geplaatst. Zijn schilderij geldt als het icoon van het suprematisme

foto 17

Toch kwam er op een andere plek en wijze ook licht voort uit deze turbulente tijd.' That 's how the light gets in'. Door die crack kwam prachtig licht tevoorschijn zoals Bauhaus: Nieuwe vorm van kunstonderwijs en vandaar uit nieuwe technieken, nieuwe architectuur, nieuw meubilair... teveel om hier uitgebreid te benoemen. Deze tijd wordt als een keerpunt in de kunstgeschiedenis gezien.

6.4 Wassili Kandinsky

Deze kunstenaar heeft een hoofdrol gespeeld in de ingrijpende veranderingen. Zijn indrukwekkend oeuvre nodigt uit tot meer studie, maar hier beperk ik mij tot enkele citaten die passen in mijn zoektocht.

Hij zegt '...Onze ziel die zich na de langdurige materialistische periode pas in de beginfase van haar ontwaken bevindt, herbergt kiemen in zich van de vertwijfeling van het niet-geloven, van het doel- en het nutteloze. Die hele nachtmerrie van materialistische visies.... Is nog niet voorbij. De ontwakende ziel verkeert nog sterk onder de indruk van deze nachtmerrie. Slechts een zwak licht schemert als een minuscuul puntje in een enorme kring van zwart. Dit zwakke licht is alleen maar een vermoeden en de ziel heeft nog niet de overtuigde moed om dit vermoeden te onderkennen, omdat ze twijfelt of dit licht niet de droom is- en de kring van zwart niet de werkelijkheid..'

Dit schreef Wassily Kandinsky ca.100 jaar (!) geleden in zijn boek 'Het geestelijke in de kunst'. [2]
Hoe actueel en 'to the point' past dit in mijn onderzoek!

Kandinsky vraagt zich met deze woorden ook af 'is dit een droom of is het werkelijkheid?' Kan dat kleine lichtpuntje het begin zijn van een nieuw bewustzijn, van een kunstuiting in het hier en nu, Zoals Kandinsky schrijft: 'Elk kunstwerk is een kind van zijn tijd....' [2].

In dit boek wordt ook Schumann aangehaald. Op pagina 14 lees ik : 'Waar is dit leven op gericht? Wat is het doel van de roep van de kunstenaar als ook die bij de schepping betrokken was? Wat wil hij verkondigen? Schumann zegt dan, door mij (P.Y) voor de leesbaarheid iets geredigeerd:

HET BEROEP VAN DE KUNSTENAAR IS LICHT LATEN VALLEN OP DE DIEPTE VAN HET MENSELIJK HART

6.5 Marc de Klijn

Hij was 2 jaar toen hij in 1941 als Joods jongetje overhaast werd ondergebracht bij een echtpaar dat hem liefdevol als hun kind opvoedde en bekend maakte met de Bijbel. Ook zijn ouders moesten onderduiken. Na de oorlog bleek dat veel familieleden waren omgebracht in concentratiekampen, maar dat zijn ouders het hadden overleefd. De worsteling om als mens, als gelovige én als beeldend kunstenaar volledig vrij en zelfstandig zijn eigen plek te vinden, wordt door hem stap voor stap beschreven en getoond in zijn 'autobiografisch egodocument' 'DE DODEN ZULLEN HERRIJZEN', een persoonlijke verwerking van de Shoah [3].

Foto 18

De donkerte uit die tijd, weg van thuis, onderduiken, angst voor de vijand en daarna de onvoorstelbare, gruwelijke waarheid ten aanzien van zijn familie en het Joodse volk. Hij schrijft daarover op pagina 20: 'De oorlog werd verzwegen en weggedrukt, zoals ook het joods zijn werd verdrongen'.

Dat het leven van deze kunstenaar mij zo raakt heeft ook te maken met mijn eigen leven waarin ik zoveel toevallige (?) overeenkomsten zie. Ik heb geen joods bloed in mijn Fryske aderen, maar heb van jongs af aan liefde voor dat volk. Elk bezoek aan één van de vele concentratiekampen ontroert mij heel diep. Ook het boek dat hem tot tranen bracht, 'My name is Asjer Lev' van Chaim Potok heeft veel voor mij betekend.

De raakvlakken zijn vele: Mijn vriendschap met een orthodox joods gezin in Moskou, onze bewondering voor Bauhaus, l' Abri, ds. Kees Sybrandi en last but not least blijkt hij in het verleden les te hebben gegeven aan mijn afstudeercoach.

Op unieke wijze heeft hij de Shoah in beeld gebracht. Geabstraheerd, dat wel, omdat de gruwelijkheid te erg was om weer te geven? Om nog iets van kunst, van licht en leven weer te kunnen geven, nadat je letterlijk in de 'doucheceel' hebt gestaan waar je grootouders werden vergast, zegt veel over de geestelijke kracht van deze man. Samen met zijn vrouw, keramiste Henny van Hartingveldt woont en werkt hij – naar ik meen te weten- in Israël verder aan zijn indringende boodschap aan deze wereld.

Na het lezen en vooral het bewonderen van zijn werk in dit boek, heb ik ook het oliepastel ter hand genomen en een kerstkaart 2018 gemaakt: Feest van het licht dat doorbreekt!

foto 19

6.5 Timo & Tuomo Suomalainen

Deze architecten ontwierpen in 1969 de Temppeliaukio Kirkko in Helsinki. Ik had het voorrecht om deze bijzondere 'rotskerk' in de jaren '80 – '90 een paar keer te mogen bekijken én te beleven in een dienst. De intimiteit, het licht en de akoestiek in die prachtige ruimte hebben bij mij een onuitwisbare indruk achtergelaten. In deze scriptie past vooral het contrast licht-donker en de lichtvoetigheid tegenover de loodzware rotswanden.

Foto 20

Citaat uit een publicatie van Art Way, 27 november 2019 (www.artway.eu), waar deze kerk wordt vergeleken met de Kamppi Kapel uit 2012, ook een kerk in Helsinki: 'Gehouwen uit een enorme rots biedt deze ruimte een heel andere ervaring. En toch roept ze ook een vergelijkbaar geborgen en veilig gevoel op ... De enorme grot is bedekt met een grote glazen en koperen koepel met een diameter van 24 meter. Het natuurlijk licht valt de ruimte binnen door de dakramen rondom het gewelf'.

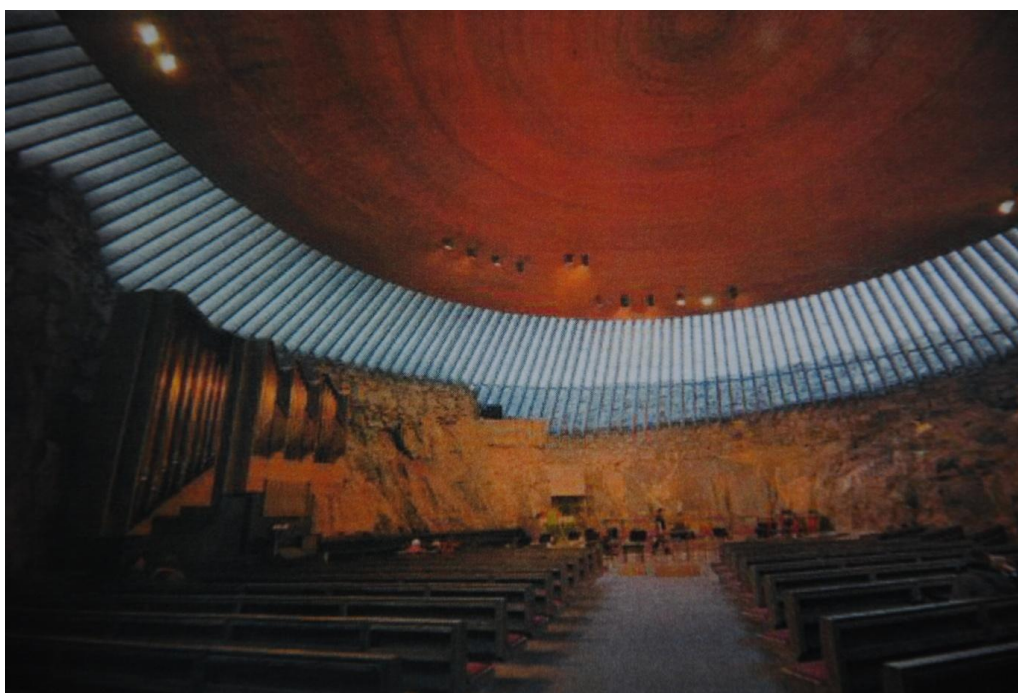

Foto 21

6.6 Heino Falcke, astronoom.

Dit voorjaar volgde ik op een zondagmorgen op NPO2 het programma 'De Verwondering' van Annemiek Schrijver waar een gesprek met Heino Falcke me erg boeide omdat het ook hier ging over licht en donker... maar ook over Het Licht! Falcke is wetenschappelijk hoofd Sterrenkunde van de Radboud Universiteit van Nijmegen. Hij blijkt op 10 april 1919 als eerste een foto van een zogenaamd zwart gat in het centrum van zonnestelsel Messier 87 te hebben gemaakt; een iconisch moment in de sterrenkunde.

De Volkskrant van 11.04.2019 noemt het 'een mijlpaal in de fysica en een overwinning van het menselijk vernuft'. Zwarte gaten zijn plekken in het heelal waar de zwaartekracht zó groot is dat niets er aan kan ontsnappen, zelfs licht niet. Alles wat in de buurt komt wordt opgeslokt en verscheurd. Falcke daarover: 'Het voelt alsof we kijken naar de poorten van de hel. Je ziet hier het einde van ruimte en tijd, dat is erg indrukwekkend' In het gesprek met Annemiek Schrijver steekt hij zijn bewondering voor de Schepper niet onder stoelen of banken.

Foto 22

Een wetenschapper die ook in deze categorie zou vallen is mijns inziens Cees Dekker, auteur van het recent verschenen boek 'Oer, van nul tot nu'. Ook hij spreekt van het licht én van het Licht!

6.7 Licht versus duisternis; persoonlijke ervaringen ...

Al eerder heb ik in deze scriptie aangegeven dat het christelijk geloof, het in woord en daad volgen van Jezus Christus, de 'routeplanner' van mijn leven is. Dat klinkt ongelooflijk ouderwets, maar 'it is net oars' en ik wil het niet anders. Woorden uit de Bijbel geven richting aan mijn leven en het licht speelt daarin een belangrijke rol.

Deze scriptie is niet bedoeld om een uitvoerig theologisch betoog op te zetten, maar licht wordt op veel plaatsen in de Bijbel genoemd en, voor zover ik kan nagaan, steeds in positieve zin. Als het mis gaat met Adam en Eva, verstoppen ze zich, ze kunnen het licht niet meer verdragen. Ze gaan van het licht naar de duisternis. En als later op zondagmorgen Jezus uit het graf opstaat, is dat het herstel, de omgekeerde weg: van het duistere graf naar het licht.

Ook in de seculiere wereld spreken we over 'licht aan het eind van de tunnel' waarmee we bedoelen dat er aan het eind van de actuele zware weg een goede afloop daagt. Licht staat ook daar voor iets goeds, iets waar de zwoegende, lijdende mens dringend naar verlangt.

7 OP HET SCHARNIERPUNT IN DE GESCHIEDENIS?

Persoonlijk

Dit moment van afstuderen, het nu schrijven van deze scriptie gebeurt op een -naar mijn mening- uniek moment in mijn leven. Mijn eerste vier jaren ('41-'45) leefde ik in een onvrij land. Een bezetter met onmenselijke normen en waarden heerste hier. Daar heb ik nauwelijks persoonlijke herinneringen aan, maar de verhalen en later ook de beelden hebben op mij diepe indruk gemaakt. Vanaf mei 1945 tot nu, mei 2020 heb ik vijfenzeventig jaar mogen genieten van het leven in een vrije, democratische, open samenleving. Hoewel er heel wat signalen waren dat het in de wereld om ons heen, en deels ook in Nederland, begon te kraken en te piepen, ervaar ik nu het einde van die 75 jaar toch als een donderslag bij heldere hemel, als een valbijl... Recent schreef ik dit gedichtje:

In oare tiid

't is net mear sa as ea

wy skreaunen op in stien

leaver dea as slaef

no binne wy stil:

en leaver slaef as dea.

Nu wordt de bevolking nog met min of meer zachte middelen in de 'juiste' richting geleid, maar de voortekenen van dwang en geweld zijn onmiskenbaar waar te nemen. Die donkere wolk, die al meerdere keren hier ter sprake is gekomen, blijkt niet fake, maar real!

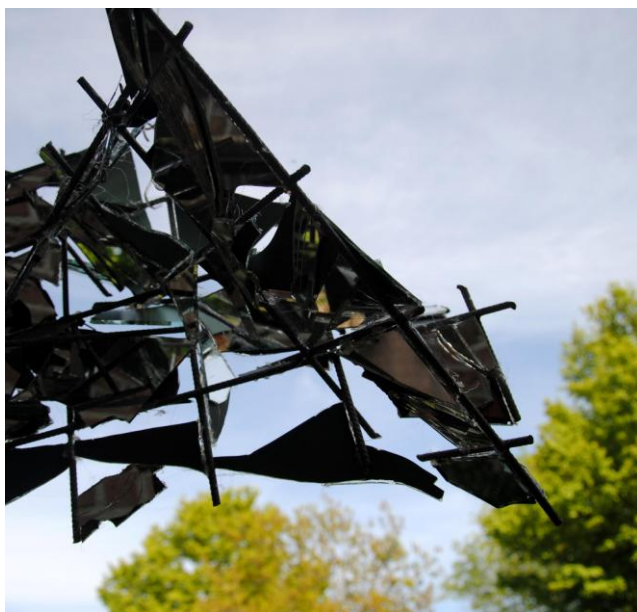

Foto 23

8 SAMENVATTING / CONCLUSIE

Mijn beeldend object, de wolk, toont veel aspecten van het menselijk leven. Het is de metafoor voor het licht en het donker, voor luchtigheid en de zware donkerheid, voor rechtlijnigheid en speelsheid, voor verwarring en duidelijkheid. Elke beschouwer zal er een ander beeld in zien.

Deze scriptie, noch het beeldend werk kunnen antwoord geven op de vraag of iets Fake of Real, nep of echt is. Immers deze vraag is van alle tijden en ook nu is het antwoord 'blowing in the wind'. Het enige dat rest is de vingerwijzing, de waarschuwing die kunstenaars kunnen aanreiken vanuit hun discipline. Licht laten vallen op datgene dat er toe doet, ook als dat wordt tegengewerkt door machthebbers en de kunstenaar als een ongewenst persoon het zwijgen wordt opgelegd. Zie Vaclav Havel, Alexander Solzenitsjin, Dietrich Bonhoeffer,....Ai Wei Wei.

Dan komt het er op aan om de rug recht te houden, of zoals de Bijbel zegt 'standvastig' te zijn. Of zoals H.M.van Randwijk waarschuwt op ons Nationaal Monument op de Dam, waar geschreven staat:

EEN VOLK DAT VOOR TYRANNEN ZWICHT, ZAL MEER DAN LIJF EN GOED VERLIEZEN, DAN DOOFT HET LICHT

9 BRONNEN

[¹] Bart Visser, predikant 'Als nabijheid strafbaar wordt...', Friesch Dagblad 12 juni 2020

[²] Wassily Kandinsky, Het geestelijke in de kunst, ISBN 978 94 6004 2911

[³] Marc de Klijn, De doden zullen herrijzen, ISBN 90 435 0834 9 NUR 640/716